

Baranyi Károly

Az érettségi vizsga – az elbutulás forrása¹

Hoffmann Rózsa államtitkár szerint botrányos, hogy az érettségi vizsgán elég 20 százalékot teljesíteni az elégséges eredményért, mikor a közlekedési vizsgán több mint 90 százalékos teljesítmény szükséges. Messzemenően egyetértek azzal, hogy ez botrányos. De azt állítom, hogy nem lenne jó, hogy ha az érettségin 40 százalékos teljesítményt várnánk el, és szellemi gyilkossággal érne fel, ha 60 vagy 80 százalékos teljesítményt követelnénk meg. Ezen az érettségin! Nagy kár származna abból, ha ezt a sok számárságot nagyobb szigorral vasalnánk be a gyerekeken.

Képzeljük el, hogy orvostanhallgatóknak hatéves tanulás után az államvizsgán arról kellene beszámolniuk, hogy miként kell alkalmazni a gyógyításban a puhára főtt bab kisajtolt levét, langyos lábvizet hamuval és sóval dúsítva, porított rákszemet, kocsikenőccsel megtöltött fél dióhéjat,² és – hogy ne rugaszkodjunk el nagyon a gyakorlatától – a vérszívó piócákat. Nagy baj lenne, ha az ilyen „ismereteket” (elméleti háttérrel) 80 százalékos szinten kellene „produkálni” az elégséges érdemjegyért. Az orvosjelölteknek meg nem maradna idejük a korszerű tudományokkal való ismerkedésre, és elméjükben nem maradna hely a modern gyógyszerteranra.

Az ifjúságnak a tudáshoz, tanuláshoz való egyre romló viszonya nyugtalanít mindenkit, aki aggódik a fiatalok jövőjéért, esélyeiért a globalizálódó világban és felelősségvállalásáért a nemzetért és családjukért. Úgy vélem, semmilyen aggodalom nem túlzó, ezt saját tapasztalataim (sokunk tapasztalatai) régóta igazolják. Nem túlzás az, amit az Interneten megnézhető kis filmek³ sugallnak: az egyetemisták hosszú sorában alig volt egy is, aki olyan egyszerű kérdésre válaszolni tudott volna, hogy mikor volt a második világháború és hogy mi történik egy kis tárggyal, ha elejtjük a Holdon.

A növekvő műveletlenségnek nagyon sok oka van. Ezeket igyekszem majd sorra venni, elsőként az érettségi vizsgát. Állítom, hogy a jelenlegi kétszintű érettségi vizsga, annak ideológiája, tematikája, technikája a fiatalok és tanáraik elbutulásához vezet. A problémáikat néhány fontos tantárggyal kapcsolatos példákkal világitom meg.

Hogy érettségire készülve mit tanítunk az iskolában, azt a tanterv csak kis mértékben befolyásolja, még kevésbé a nemzeti alaptanterv (az elmúlt húsz év tanterveinek bármelyikére is gondolunk). A tanár a tantervet közvetlenül nem használja fel, a

¹ A dolgozat címét Jean Paul Brighelli: *Butaságra kárhozható* című könyve sugallta [Kairosz, 2006.]

² <http://www.pilisvorosvar.hu/vorosvariujag/2008/julius/16.htm>

³ <http://vimeo.com/11690875>

tankönyvszerző meg függetleníti magát tőle, a kiadó pedig maga ír tantervet (keret-tantervet!) a tankönyvhöz. A tankönyveket jóváhagyó munkacsoportnak pedig nincs olyan dokumentum a kezében, amelyet irányelvnek tekinthetne, amelyre mint közös lényegre hivatkozhatna, amikor elfogad vagy elvet egy tankönyv-javaslatot. (Erre lett volna jó a NAT-4.⁴)

A jelenlegi tankönyvek sem befolyásolják lényegesen az oktatást – sem jó, sem rossz irányba –, mert nemigen használják őket. Javasoljuk oktatási rendszerünk most kinevezett vezetőinek, hogy vizsgálják meg: mennyire támaszkodnak a tanárok a megvásároltatott tankönyvekre. Én elsősorban a matematika és a fizikakönyvekről tudom, hogy alig használják őket, ez érthető is, hiszen az engedélyezett és forgalomban lévő középiskolai tankönyvek majd' mindegyike korszerűtlen és sok közöttük túlságosan gyerekes. Nehéz felfognunk például, hogy miért kell azt gondolnia egy gimnazistának, hogy – az egyik kiadó matematika tankönyvének illusztrációján látható – két tyúk egymás mellett egyenlő π -négyzettel? Csak nem azért mert a baromfit pi-pi hívó szóval csalogatjuk? De ez a gügyögés nagy kárt nem okoz, a tanulók ugyanis nem tanulják rongyosra a matematika tankönyveiket.

Az érettségire felkészítő „tankönyvek” szakmailag igen gyengék. Fizikából például megjelent egy kétkötetes érettségire felkészítő feladattár, két megoldáskötettel. Gyánítom, hogy nem a kiadó, nem a szerkesztő, de főként nem a szerzőként feltüntetett kiváló tanárok, hanem az oktatáspolitikai felelősök ezért a szörnyűségért. Úgyszólván alig található benne szakmailag megfelelő szintű feladat. Találtam benne olyan feladatot (nem kerestem), amelyben négy megoldás közül az egy helyeset kellett kiválasztani. Akárhogy gondolkodtam, egyik sem látszott jó megoldásnak. Megnéztem a megoldáskötetben. Ott ezt a választ találtam: „a (D) a jó, mert a másik három nem helytálló”. (Így!) A diákok szempontjából nézve aligha okos az ilyesféle feladatokat tartalmazó érettségien a 20%-os teljesítésnél többet akarni. Szerintem ezt a „tankönyvet” azonnal ki kellene vonni a forgalomból. Nagyszerű oktatáspolitikai döntés lenne.

Az érettségi vizsgán használható segédeszközök a tanulás, a tudás ellen hatnak. Ilyen például a függvény táblázat. Legalább is így nevezetük annak idején diákkörünkben azt a keményfedelű vékony füzetet, amely trigonometrikus, exponenciális és logaritmus függvények értékeit tartalmazta. Erre szükség volt, mivel akkor még nem volt kalkulátorunk. A füzet azóta egyre vastagabb és terjedelmesebb lett. Ma már az említett táblázatokon kívül – amelyekre a zsebszámológépek miatt ma már nincs szükség –, rengeteg minden megtalálható benne. Amikor megkérdeztem a tanárokat, hogy szerintük miért kell ennek a „műnek” ilyen terjedelmesnek lennie, akkor az volt a válaszuk (sokuk válasza), hogy azért, mert be lehet vinni az érettségi írásbeli vizsgára, és a tanuló egy kis ügyeskedéssel, lélekjelenléttel (ezt neveznénk kompetenciának?) elégségesre, sőt akár ötösre is abszolválhatja az érettségi vizsgát. Mert a tanuló a kóla, a csokoládé és a helyesírási tanácsadó szótár mellé magával

⁴ <http://www.n-p-m.hu/files/nat-4.pdf>

beviheti az írásbelire függvénytáblázatot, sőt többet is, különböző kiadásokat (lehetőséges, hogy kellően preparálva). Nem is baj, ha jól tudnák használni a középiskolai tananyag magas szintű összefoglalását. A baj az, hogy ez egy nagyon rossz összefoglaló, több szempontból is. Mindenek előtt emeljük ki azt, hogy ha összegyűjtjük a középiskolai (matematika, fizika stb.) tananyagban előforduló képleteket, akkor ezzel önmagában semmit sem érünk. Egy képlet ugyanis semmit sem ér, ha nincs mellette legalább egy bekezdésnyi magyarázat, hogy ez mire való – és főként – hogy mire nem. (A képlet-központú szemlélet gondolkodást bénító hatását jól illusztrálja egy valódi történet. A napokban egy érettségi előtt álló fiúnak szerettem volna elmagyarázni valamit a középiskolai fizikából. Alkalmat az adott erre, hogy segítenem kellett egy feladat megoldásában. A fiatalember unott arccal – de udvariasan – hallgatott, és amikor egy lélegzétvételnyi szünetet észlelt, rámutatott egy „képletre” és lényegre törően megkérdezte: „akkor ebbe a képletbe kell behelyettesíteni?”. Mert – később hozzátette – „a fizikában mindenre *csinálnak* egy képletet”. Egyetemeken oktató tanárok a megmondhatóí, ez nagyon gyakori, szinte általános beállítódás, és valóban jól tükrözi a fizikatanítás válságát.)

Ez a függvénytáblázat az elbutítás eszköze! Egyik fejezete minden elképzelésemet alulmúlta. Van a füzetben egy kétoszlopos táblázat, amelynek első oszlopában a tekercsek egyik fontos tulajdonságát, az önindukciós együtthatót, mellette a másik oszlopban a tekercs induktív ellenállását, azaz első oszlopban szereplő szám 314-szeresé találjuk! A dolog drámaiságát egy példával tudnám megvilágítani. Régen, gyermekkoromban a kis boltban, ahol vásároltunk, mindig megcsodáltuk a boltost, aki vásárlás közben fejben végezte el a számtani műveleteket és soha nem tévedett. Közelünkben még néhány évvel ezelőtt is volt egy hentesüzlet, ahol a kiváló hentesmester mindent kiszámolt fejben, mielőtt a pénztárgépbe ütötte volna. (Aztán egy ezoterikus könyvesbolt kitérte a helyéről. Ez minden bizonnyal – ha kis mértékben is – de hozzájárult a GDP növekedéséhez. Csakhogy azóta bevásárlóközpontban kell húst vennünk.) Ma már fejben semmilyen számtani műveletet nem végeznek a pénztárosok. A számológépek és a pénztárgépek mindent kiszámolnak. Meglepőd-nénk azonban, ha a CBA-ban a pénztárgép helyén egy táblázatot pillantanánk meg, így valahogy: 1 kifli 20 forint, 2 kifli 40 forint, 3 kifli 60 forint és így tovább. Pontosan ilyen ma a függvénytábla. Szorzótáblát helyettesít. Már kalkulátort sem kell használni, nemhogy fejben számolni!

Több évtizeden keresztül tanítottam fizikát. Én is, tanártársaim is mindig biztosak lehettünk az érettségi-felvételi vizsga követelményeiben. Pontosan tudtuk, hogy mit kell tudnia a tanulónak a jeles érettségihez és a 120 pontos felvételi eredményhez. Azt is tudtuk, hogy ehhez mit kell megtanítani fizikából, és mi hagyható el a tankönyvekből. A kérdések titkosak voltak, mégha a diákok között néha lábra is kapott a „hír”, hogy most ez lesz vagy az a tétel, de ezekről bebizonyosodott, hogy kacsák voltak. Mint tanár minden évben örömmel nyugtáztam, hogy a feladatok nem okoztak meglepetést, mégis mindig vadonatújok voltak. Negyven éven át – amíg én nyomom követtem a fizika vizsgákat (és a tanulmányi versenyeket is) – nagyon stabil

és magas szintű volt a érettségi „követelményrendszer”, sokkal magasabb, mint a legtöbb nyugati országban. Ez volt a biztosítéka annak, hogy munkánkat az 1945 előtti nagyon eredményes oktatás folytatásának tekinthettük. Az én diákjaim hasonló feladatokat oldottak meg, mint évtizedekkel korábban Teller Ede, Wigner Jenő, Neumann János. Tegyük hozzá: nemcsak a feladatok voltak jók, hanem a tanárok is.

A helyzet a 80-as évektől folyamatosan romlott, de fordulatra a kétszintű érettségi vizsga bevezetésével került sor. Az érettségi kérdések minden tantárgyból (főként irodalomból, történelemből, matematikából, fizikából) átalakultak. Az érettségi tartalmilag sokkal könnyebb lett, de sokkal nehezebb jól megírni. Ennek a látszólagos paradoxonnak az a magyarázata, hogy kevesebbet kell tudni a jó eredményhez, de – mert sokkal több kódkockát kell kitölteni – nehezebb megírni. Nem a feladat lényegi megoldása a gond, hanem a feladatlap pontos kitöltésére kell koncentrálni.

A napjainkra kialakult helyzetben a tanulók tudásának, intellektuális teljesítményének éppen az érettségi követelmények ártanak legtöbbet. Ez összetett probléma, mert érinti a kérdések tartalmát és formáját, érinti a vizsgán feltett kérdéseket és a felkészülés időszakában végzett tanári munkát. Érinti a tanulók csökkenő teljesítményét és a tanárok eltompulását, érdeklődésük csökkenését. Az érettségi kérdések zöme feleletválasztós teszt. Ez a kérdezési forma minden tudományban rossz módszer. Én még abban is biztos vagyok, hogy a feleletválasztós teszteknek KRESZ vizsgán is csak az a hasznuk, hogy jól osztályozhatók, értékelhetők, emberi beavatkozás nélkül, gépiesen, esetleg szkennelvel.

Az egyik nagy baj az, hogy a vizsgán a feleletválasztós tesztek életszerűtlen helyzetet teremtenek. Soha (soha!) nincs – tudományos kutatásban, a szépirodalmi alkotó munkában, a művészi alkotásban, a párválasztásban, a gyógyításban, a közlekedésben, vagy akár a detektívmunkában – olyan élethelyzet, amikor négy felkínált válaszból kellene kiválasztani az egyetlen jó megoldást. Az igazi életbeli szituációk intelligenciát, éberséget, gyors gondolkodást, bölcsességet igényelnek. A feleletválasztós tesztek megoldásához mindezek a képességek nem hogy nem kellenek, de valójában a megoldás hatékonyságát csökkentik. A feleletválasztós teszteken nem lehet gondolkodni, mert akkor nem lesz idő arra, hogy a kérdések felét elolvassa a vizsgázó. Sietni kell és tippelni. Az érettségi vizsgára készülő diákokat olyan feladatok megoldására trenírozzuk, amilyenekkel legfeljebb egy másik vizsgán találkozhatnak, az életben sohasem. Az egészen mást követel.

A feleletválasztós tesztekkel más probléma is van. Nem lehet az anyagot mélységében számon kérni. Nem derülhet ki, hogy a vizsgázó érti-e azt, amire a megfelelő kódkockát ikszelte be. Ez a vizsga szükségképpen csak felületes tudást mér, ezért a tanulót arra készíti, hogy felületesen tanulja meg a tananyagot, a tanárt pedig arra, hogy ne gondolkodni tanítson, adja fel önmagával szemben támasztott szakmai igényességet, alkudjon meg és tanítsa ezt az igénytelen, tudománytalan ismeretanyagot. Ennek az egész helyzetnek mind a diákok, mind a tanárok erkölcsére

romboló hatása van. Nem régen egy fizikussal és fizikatanár feleségével beszélgettem ezekről a kérdésekről. Szóba hoztam néhány, az érettségi vizsgán már kitűzött feladatot. A fizikus barátom „védelmébe vette” az egyiket. Nézd – mondta – hiszen ez olyan feladat, amit mi is megoldottunk még diákkorunkban, hát világos, vannak itt adatok, megvan adva a tömeg, adottak az erők, kérdés is van, akkor mi a baj? Persze egyetértettünk abban, hogy baj van, a baj ott van, hogy nem szükséges gondolatmenet ahhoz, hogy a válasz megszülessen. A válasz ott van felkínálva, csak be kell karikázni. Sőt egy esetleges gondolatmenet még inkább csak csökkentené a teljesítményt. Itt a legjobb nem gondolkodni. Az a groteszk helyzet áll elő, hogy a jó matematikatanár éveken keresztül arra tanítja a tanítványait, hogy a feladatot meg kell érteni, alaposan átgondolni, a szellemi erőfeszítés nem úszható meg. Majd az érettségi vizsga előtti hetekben megváltoztatja az edzés irányát, mondván: „ne töprengj, töltsd ki és lépj tovább!” Éveken keresztül azt tanítja, hogy a problémamegoldás a szép a matematikában és a fizikában, és ez időigényes tevékenység. Ezt tanította a mindenki számára nagy tekintély, Pólya György is. Pólya a problémamegoldás iskolájáról és a gondolkodás iskolájáról írt és nem a feleletválasztós tesztek kitöltésének technikájáról. A szakemberek figyelmébe ajánlom, olvassák el ismét Pólya tanár úr könyveit, és akkor világos lesz, hogy miért volt világszínvonalú a magyar iskola a háború előtt.

Ez szükségképpen együtt jár azzal, hogy olyan feladat nem is szerepelhet a feladat-sorban, amelynek megoldása alapos tudást igényel. Tehát nem csak a mélységgel van probléma. Ezen a szinten nagyon gyakori a rosszul feltett kérdés és az elvárt rossz válasz. Olyan tantárgyakban, ahol a gondolatmenet végigvitele és a gondolatok kifejezése áll az előtérben, nem teszt, hanem a fogalmazás, levezetés, problémamegoldás lenne a megfelelő érettségi vizsgaforma.

A tesztfeladattal való vizsgáztatásnál általában elmarad a jó válasz megerősítése és a rossz válasz magyarázatára sem adódik alkalom. (Igaz, van megtekintési lehetőség az érettségi vizsga után, de az esetleges megtekintésnek nem az a célja, hogy a diák tudása növekedjék. A tanár is elmondhatja, hogy mi volt a jó és rossz. Ez azonban kivételes dolog.) Képzeljük el, hogy a tanuló az érettségi vizsgán 70 százalékra teljesíti a tesztet, azaz 30 százalékot ront. Kérdés, ki mondja meg neki, hogy a 70 százalék miért jó és miért rossz, amit – helyesen – rossznak vélt. De még inkább, a 30 százalék helytelen döntéssel kapcsolatban mikor derül ki, hogy miért választotta a téves lehetőséget? Esetleg úgy emlékezik, hogy egy bizonyos kérdésre abban a hitben, hogy ez a jó válasz, az (A) melletti négyzetet jelölte meg. És ha nem ez a jó válasz, akkor ez mikor derül majd ki. És ha mégis a jó válasz, akkor azt mikor és ki erősíti meg. (Ezzel rámutattunk a nyelvvizsgákon, egyetemi vizsgákon és a KRESZ vizsgán alkalmazott feleletválasztós teszt negatív vonásaira is.)

Maradjunk még a fizikánál! Az új érettségi vizsga bevezetésekor „szakmai” nyomásra általánossá vált az a követelmény, hogy az érettségiző tanuló kísérletet hajtson végre a fizika-vizsgán. Meg vagyok győződve arról, hogy akik az elképzelést – akár a

fizika iránti szeretetből – erőltették, nem tudják, hogy mi a kísérlet és mire jó a fizikában, mi a demonstrációs kísérlet és kinek kell azt bemutatni. Ezzel kapcsolatos véleményemet kifejtettem a www.baranyi.hu honlapon⁵, nem is szeretnék ahhoz semmit sem hozzátenni, csak hangsúlyozom: ezzel a szemlélettel pontosan az ellenkezőjét lehet elérni annak, amit feltételezésem szerint el szerettek volna érni. A fizika iránt érdeklődő tanulók azt hihetik, hogy a kísérlet trükkök (százaiból) áll, olyan mutatványokból például, hogy hogyan lehet szilvماغból atommagot „csinálni”, hogyan lehet kihúzni a papírlapot a pénzérme alól, hogy a pohárba essen és – ami végképp értelmetlen – hogyan lehet igazolni egy egyenletes mozgás egyenletességét. Remélem, tanártársaim pontosan feltételezik rólam, hogy tudom, mi a kísérletek jelentősége a fizikában és a fizika-oktatásban. Ezért kérem, fogadják el tőlem, hogy a szó tudományos értelmében vett kísérletet szinte soha nem lehet elvégezni az órán, a demonstrációs kísérleteket pedig a tanárnak kell bemutatnia, minél korábban, annál jobb. Az 17-18 éves diákokat már nem lehet megatni azzal, hogy leesik a toll vagy a tanulónak a haja égnek áll a *van der Graaf* generátortól.⁶ Annak örülnek, hogy a kísérlet idejére elfoglalja magát a fizikatanár. Tehát az a véleményem, hogy az iskolában (időben és annál jobb, minél korábban) be kell mutatni a tanulók fizikai szemléletét formáló demonstrációs kísérleteket. Az érettségi vizsgán azonban a mai gyakorlattal fel kell hagyni.

Az érettségi vizsga írásbeli kérdéseire visszatérve megállapítható, hogy a kiegészítés, értelmezés, összehasonlítás típusú kérdéseket is kritika tárgyává kell tenni. Az egyik évben történelem tesztben – forrásként – idéztek három mondatot Szent Pál leveleiből. A feladat az volt, hogy a jelölt fejtse ki (két sorban) a véleményét, hogy mi volt a korai egyház viszonya a hatalomhoz. A kérdéskörben jártas szakértő erre kér legalább egy hónapot. A vizsgázónak néhány mondatos (egymáshoz nem is kapcsolódó) információ alapján kell állást foglalni olyan kérdésekben, amelyhez az információ is, tudása is nagyon kevés. Ilyen kérdés (ilyen kérdésből sok van!) *felszínes magabiztosságra, felületességre* nevel, kialakulhat a tanulóban az gátlástalan magatartás, hogy bármikor bármihez hozzászólhat, tudás, megfontolás és gondolkodás nélkül. Könnyebben lehet őket befolyásolni.

A „forráselemzésnek” nevezett érettségi feladatokkal is baj van. Vitathatatlan, hogy a történelem tudományához hozzátartozik bizonyos források ismerete, források felismerése. De mivel találkozunk forráselemzés címén? Mi a baj a forráselemzéssel? Az, hogy nem *forráselemzés*, hanem *szövegértelmezés*. A történelem érettségiben (az egyik évben) az 1848-as áprilisi választójogi törvényt idézik, aztán felsorolnak különböző nevű, státuszú és foglalkozású embereket, megkérdeven, hogy akkor ők ezek szerint kaptak-e választójogot. Természetesen fontos tisztában lenni azzal, hogy az áprilisi törvények kinek adtak szavazati jogot, és hogy ez mennyire számított különlegesnek a korban, ám nem a megfelelő kontrollkérdéseket teszik fel. Érdekes

⁵ <http://www.baranyi.hu/index.php?q=node/36> (Ismeretelmélet)

⁶ Karinthy Frigyes: *Tanár Úr kérem*, Kísérletezem. 1916.

kérdés lehet egy forrással kapcsolatban, hogy születésének körülményeit figyelembe véve, miért és hogyan kapott egy-egy társadalmi csoport politikai jogokat, és hogy miért nem kaptak más csoportok. Össze lehet hasonlítani a tágabb korszak más választójogi törvényeivel, a francia forradalommal vagy az 1832-es brit választójogi reformmal. Azonban az, hogy ezek alapján egy harmincéves cipésznek volt-e szavazati joga, az valójában forrásismeretinek álcázott szövegértési feladat.

Hasonló az is, mikor a XIX. századi Magyarország kereskedelmét egy nyilakkal el látott térképpel jelölik. Az osztrák tartományok felé mutató nyílra olyasmik vannak írva, mint „szarvasmarha”, a befelé irányuló nyílra meg az, hogy „iparcikkek”. Ennek alapján kell a tanulónak a korszak kereskedelmi egyenlőtlenségét pár mondat tal bemutatnia. Természetesen fontos, hogy az ember tisztában legyen a korszak kereskedelmének bajaival, ám ez nem tárgyi tudást vagy lényeglátást igényel, csak le kell tudni olvasni a nyilakat a térképen.

Van azonban ennél rosszabb feladat is, mint mikor olyan „történelmi műemlékeket” kell megnevezni fénykép alapján, mint az egyiptomi piramisok, vagy az Akropolisz, és egy országot társítani hozzá. Ez – megint csak – olyan felületes képzettársításokra nevel, mint amit már korábban mondtunk. Hogy mi a jelentősége a piramisoknak, az mindegy, ha az ember be tudja írni: Egyiptom.

A történelem írásbeli érettségi legértelmesebb részét az esszékérdések adják. Azonban ez is olyan bonyolultan van feltéve, hogy már-már ez adja a legnagyobb nehézségét a feladatnak. Nyolc esszé közül kell hármat választani, melyek közül kettő egyetemes, hat magyar történelemmel foglalkozik, s öt rövid, három hosszú esszé. Úgy kell hármat kidolgozni, hogy legyen benne egy egyetemes, kettő magyar, egy rövid és egy hosszú, két különböző korszakból.

Van természetesen nehéz feladat is, főleg az emelt szintű történelem érettségien. Ez azonban olyan nehéz, ami már nem érettségi színvonal. A 2007-es történelem érettségiben egy görög politikus önmagáról írott verséről kellett megmondani, hogy milyen történelmi eseményre utal. Ez az ún. *szeizaktheia* volt, a teherlerakás. Az ilyen feladatok nehézzé tudják tenni az érettségit, azonban itt a rendkívül könnyű feladatokat olyan nehézségű, konkrét, mély tárgyi tudást igénylő kérdések egészítik ki, melyek teljesen aránytalanná teszik. Mondhatjuk úgy is, hogy 80%-osra könnyű megírni, igazán jóra azonban eléggé nehéz.

Irányítsuk figyelmünket az irodalomra. A magyar nyelv az alapja a többi tantárgynak is, történelmet, matematikát, fizikát és idegen nyelveket akkor tanulhat eredményesen a diák, ha jól ismeri, gazdag szókinccsel beszél az anyanyelvét. Hogyan érettségizik a diák a többi tárgyból, ha magyar nyelv és irodalom érettségien szövegértést a követelmény? A fogalmazás, egy-egy téma részletes kifejtése szabadon sokkal jobban mérheti egy-egy diák tudását, szintetikus látását, nyelvi szintjét. A tizenöt- húsz- harminc évvel ezelőtt érettségizett diákok sokkal jobban tudtak alkalmazkodni a változó világ igényeihez, mert műveltebbek és önállóbbak voltak.

A magyar nyelv és irodalom érettségi szövegértési feladatai *sajtószövegek*. Ezekben előszeretettel irányulnak az európai közgondolkodás már-már rögeszmeszerű csomópontjaira (empátia, tolerancia, turizmus, életminőség, multikulturalizmus stb.). Ilyen módon a magyar nyelv és irodalom írásbeli érettségi afféle „virtuális piactér” (agora), melynek fő témája a média által formált közélet.⁷ Ebből következik, hogy a vizsgára való felkészítéshez olyan tankönyveket kell megvásároltatni és az iskolában használni, amelyek ilyen típusú szövegeket tartalmaznak. De nemcsak tankönyvből lehet tanulni, az életre *elsősorban* a médiából és az Internetről lehet felkészülni.

Az érettségi vizsgán a *témafüggetlenség* lényegi elem: beszélni tudni bármiről, kiiktatva a nemzeti irodalmat, s általában az irodalmat. Ezért az értékelés a tartalmi elemek ellenében a kommunikációs ügyességet díjazza. A feladatok standardizálásával az anyanyelv „idegennyelvesítése” is tapasztalható, arra téve a hangsúlyt, hogy a tanuló anyanyelve csak egy lesz a beszélt nyelvek közül. Holott: a klasszikus műveltség, az anyanyelvű nemzeti irodalom szerepe éppen hogy növekedni fog a globalizáció korában (ha nem, akkor nincs esély a nemzeti megmaradásra és a személyes boldogulásra). Az állandó adaptáció mindenek felettiségét hirdetőket azt az egyszerű tényt nem veszik figyelembe, hogy a sikeres alkalmazkodás feltétele a szilárd önazonosság, és ennek Magyarországon sokkal fontosabb része az anyanyelv és irodalom, mint az angolszász országokban.⁸ Ezért hamis érvelés az angolszász praktikus gyakorlattal való példálózás.

A 2010-es (középszintű) írásbeli érettségi szövegértési feladata nehezebb volt, mint az elmúlt években. Egy napilapban megjelent riport (alapos, részletes beszélgetés) volt a téma, mely egy újonnan felfedezett Janus Pannonius versrészletről szólt. A feladatsor túl aprólékos, a 60 perces idő kevés volt a megoldáshoz. A tételhez kapcsolódó kérdések azonban nem igényeltek irodalmi műveltséget. Kiemelek közülük néhányat. Az egyik részfeladat abban állt, hogy négy megállapításból a helyeset *alá kellett húzni* (!), tehát a feleletválasztós teszt irodalom érettségiben is megjelent. Egy másik részfeladat: egy freskón látható három személy közül egyikről egy mondatot kellett írni, majd új feladatként szerepelt egy táblázat, melyeknek hiányzó rovatait kellett kitölteni. Egy másik részfeladat abban állt, hogy egy-egy mondatban le kellett írni, hogy mi a kapcsolat Janus Pannonius, és a képen látható személyek között? A leginkább botránnyos vizsgatétel pedig: szöveg kiegészítése megadott kérdőszavak alapján. Ennek legfeljebb az alapiskola ötödik, hatodik osztályában szerepelhetne.

Az önállóan adható válaszok általában egy-két mondatosak. Az ilyen jellegű kérdésekből pontosan az tűnik el, ami a lényeg, maga az irodalom. Ráadásul, aki ezt kitölti, írhat bármilyen gyenge fogalmazást, felelhet bármilyen gyengén, a minimum

---

⁷ Egyre szívesebben hajlunk arra, hogy részleteket vitassunk meg a képzőművészetben, a politikában, az irodalomban. Ha valaki véleményt mond a villamosokról, az számít; ha Botticelliről mond véleményt, az is. De hogy mi a véleménye a dolgok egészéről, az nem. Vizsgálhat millió tárgyat, átkutathat bármit, csak egyetlen furcsa tárgyat tilos megtalálnia: az univerzumot, mert ha megtalálja, akkor már vallása lesz, és akkor neki vége! Minden számít - kivéve a Mindent. (G.K. Chesterton: Eretnekek)

⁸ Illyés Gyula: Haza a magasban

szintet teljesítette magyar nyelv- és irodalom érettségén. Az írásbelire adható 100 pontból erre 40 pont adható, a szövegalkotásra 60 pont (20 a tartalom, 20 a szerkezet, 20 a nyelvi minőség). Helyesírásból bármennyi hibája van, az egész érettségi dolgozathoz 15 pontnál több nem vonható le, akkor sem, ha sok a durva hibája. (Régen öt durva hiba esetén csak helyesírási feladatsor megfelelő kitöltése után húzhatott szóbeli tételt.) Pedig most használható a helyesírási szótár.

Az érettségi vizsga azonban magyar nyelv és irodalomból a tudatformálás leghatékonyabb eszköze: minden középiskolás diák érettségizik magyarból. Csak arra kell ügyelni, hogy milyen kérdést teszünk fel nekik. Ha például valamely meg nem engedhető szándék miatt néhány éven keresztül nem szerepelne az érettségi tételek között Arany János, Jókai Mór, Mikszáth Kálmán, Karinthy Frigyes, akkor el is tűnnének a magyar kultúrából, a tanulók nem olvassák, a tanárok nem tanítják őket. A közelmúltban az érettségiző diáknak az „érvelési feladat megoldásakor Spiró György egy interjúrészlete mentén amellel vagy az ellen kell érvelni, hogy a klasszikus magyar írók – például Jókai Mór – művei ma már nehezebben érthető nyelvük miatt átírandók-e egyszerűbb, a mai nyelvhasználathoz közelebb álló nyelvre, hogy visszanyerjék népszerűségben az őket megillető helyet” (NOL). A jelenség sok kérdést felvet. Először azt, hogy – de ez most a téma szempontjából részletkérdés – a kérdés felvetése polgárjogot ad annak a felfogásnak, hogy a magyar nyelvet modernizálni kell, el kell hagyni az összetett mondatokat és gondolatokat. (Ebből a szempontból teljesen közömbös, hogy Spiró Györgynek mi a véleménye a kérdéssel kapcsolatban.) Egészen biztos, hogy a „mai nyelvhasználat” szűkebb szókinccse, egyszerűbb szerkezetei, rosszul használt idegen szavak és kifejezések miatt sokkal kevésbé érthető, mint Jókai vagy Mikszáth. És csak úgy mellékesen kérdezem meg: Babitsot és Karinthyt is át kellene írni? Mert nem látok a nyelvhasználatot illetően nagy különbséget közöttük és Mikszáth és Jókai között. Szerintem, ha már erről van szó, meg kellene ismernie minden érettségizőnek II. Rákóczi Ferenc gyönyörű magyar nyelven írt *Ima a hazáért nehéz időben* című háromszáz éves imádságát.⁹ Érdemes elgondolkodni Weöres Sándor javaslatán, hogy olvassanak a fiatalok idegen nyelven verseket, még akkor is, ha nem is bírják jól azt a nyelvet. Az idegen nyelven olvasott vers ritmusa az esztétikai érzéket gazdagító eszköz. Természetes, hogy sok katolikus szereti latinul imádkozni az egyház imáit.

Az irodalom érettségi visszahat az irodalomtanításra és hat a tanárok tudására. A vizsgát követő tanévben a tanulók (miközben természetesen megismerkedtek az előző évben kitűzött feladatokkal) esetleg Spiró György *Jönnek* című verséről kérdezik majd az irodalomtanárt. Mit fog mondani, hogy ne sértse az osztály tanulóinak egyik részét, vagy ne tegye ki magát annak, hogy politikai inkorrekttség miatt feljelentés az igazgatónál vagy egyenesen az ombudsmannál. (A közelmúltban egy budapesti belvárosi középiskolából ilyen alapon küldtek el egy tanárt.)

⁹ http://www.spiritualitas.hu/archivum/2003_3_10.php

Elgondolkodtató, amit egy iskolaigazgató mondott az irodalom érettségi Spiróval kapcsolatos feladatáról egy stúdióbeszélgetésben (az egyik televízióban). Azt mondta, hogy érvelhettek az érettségizők a javaslat ellen is. Nem gondolt arra a kolléga, hogy nemcsak az éppen vizsgázó diákokról van itt szó. Ők majd megoldják valahogy a feladatot, (őket sem ez az egy feladat butítja el, hanem az a sok, amit felkészülés közben oldottak meg). Az igazi veszély a következő generációra leselkedik, akiket tanáraik már ilyen kérdések megoldására készítenek fel: tanuljanak meg válaszolni ostoba, posztmodern, a nemzeti kultúránkkal szembenálló kérdésekre. Hiszen sok tanár, amikor látta, hogy egyszer Ancsel Éva érettségi tétel, másszor Spiró György, már azon gondolkodott, hogy jövőre ki következik, Heller Ágnes, Konrád György vagy egyenesen Lukács György. Őket kezdte tanulmányozni. (Gyanítom, hogy gondoltak erre, amikor az utóbbi években kitűzték ezeket a feladatokat.)

A magyar nyelv és irodalom érettségivel kapcsolatban már régen felvetődött, hogy az lenne helyes, ha az irodalom és az anyanyelv két érettségi tantárgy lenne. Ebben az esetben az irodalom érettségén műelemzés lenne a feladat, és fogalmazás, a magyar nyelvi érettségi vizsgán fel lehetne mérni, hogy a jelölt milyen mélységben ismeri az anyanyelvet és képes-e használatára. De a szövegértés nem lehet része az érettségi vizsga követelményeinek! Ennek a középiskolai tanulmányok megkezdéséhez szükséges elvárásnak kell lennie. A középiskolában irodalmat és magyar nyelvet kell tanítani, és a vizsgán irodalmi műveltséget kell számon kérni. A szövegértés kérdése érdektelenné válik: aki egy Ady verset elemezni tud, annak nem lesz gond a szövegértésével. Ma azonban „kommunikációt” várnak el, az anyanyelvvvel kapcsolatosan a helyesírás elemeinek ismeretét sem követelik meg.

Elvi kérdés, hogy az irodalom érettségi vizsgának az irodalom legyen a témája. Hányszor és hányan panaszozzák fel, hogy az olvasáskultúránk haldoklik. Nagyon kevesen olvasnak, szépirodalmat alig, klasszikus magyar irodalmat pedig szinte senki. Nem szabad ezt kizárólag a televízióra fogni. Ezt a kóros jelenséget egyrészt a szülők, másrészt az oktatási rendszer irányítói okozták. Az oktatási rendszer felelősségére nyilvánvaló: ha Jókai, Mikszáth, Gárdonyi helyett Spiró szerepel a kérdések között, és a feladat az, hogy vitassák meg, miért jó vagy rossz Spiró ötlete Jókai, Mikszáth, Gárdonyi átírásával kapcsolatban, akkor nem meglepő az, hogy az olvasás nem kap helyet az ifjúság elfoglaltságai között. Különbözik a kérdés etikailag is kifogásolható. A felvetett kérdés olyan, mintha a fiatalokat arról kérdeznénk, hogy édesanyjuk elég vonzó nő-e, mit kellene tennie, hogy hódítóbb legyen. Az ember nem hasonlítja össze édesanyját más nővel, nem elemezheti a magyar irodalom nagyjait abból a szempontból, hogy megfelelnek-e a mai kor követelményeinek. Az is etikai (nevelési) kérdés, hogy vajon helyes-e a fiatalokat arra nevelni, hogy olyan kérésekben nyilatkozzanak (például a klasszikusok átírása), amelyre koruk, műveltségük miatt nincs illetékességük. Inkább arra kell tanítani, hogy bizonyos kérdésekhez csak kellő bölcsességgel és megfelelő tudással illik hozzászólni.

A témával kapcsolatban érdemes megnézni a HírTv Civil Kaszinó c. műsorát, 2009. május 9-én.¹⁰ A végére kell tekerni a lejátszót, mert a témát a fontosságának megfelelően a műsor végére helyezték a szerkesztők.

Fordítsuk figyelmünket az eufemisztikusan középszintnek nevezett érettségire. Az itt megfogalmazott kritikai észrevételek mind érvényesek az alacsony szintre is, azonban a helyzet itt igazán válságos. A tételek megfogalmazásának még az a kontrollja sem létezik, amely az emelt szintű érettségi vizsga esetén megvan. Elég itt csak egy tantárgyból (fizikából) és egy iskola tétéleiből példát hozni. A fizikában jártas és tudományát szerető tanár nem jut szóhoz, ha a tételsort – valaki bedobta a postaládába – kézbe veszi. Mit kezd a tanuló a „*g* számértékének értelmezése” kifejezéssel? Egy másik tételből: „vesse össze a bolygómozgás törvényeivel értelmezett Föld körül keringő mesterséges hold mozgását a görbült térben szabadon eső test értelmezéssel! Einstein ekvivalencia elve. Beszéljen Einstein legfontosabb érdemeiről!” Fel nem fogom, hogy mit tudna mondani, egy alacsony szinten érettségiző tanuló a görbült térről? Miért kell ennek a szentenciának megjelennie az érettségi kérdések között? Tanultak-e erről bármit is az órán? Nem hiszem. Ha igen, akkor annál rosszabb. A másik: mire gondolt a tételt megfogalmazó tanár, amikor Einstein érdemeiről tett fel kérdést? Még ha tudományos eredményeiről lenne szó! Abban biztos vagyok, hogy a témáról a tanulók nem tudhatnak jól beszélni. A tételsor hemzseg az ilyen és ehhez hasonló feladatoktól. (Nem állítom, hogy minden iskolában és minden tantárgyból ez a helyzet, de az a véleményem, hogy ez a színvonal nagyon valószínű.)

Csak mellékesen, egy bekezdésnyi terjedelemben kitérek a – véleményem szerint – legintelligensebb felvételi vizsgára. A megjegyzés nem érdektelen, mert a jelenlegi érettségi vizsga felvételi vizsga is, és minden bizonnyal fontos tanulságokkal szolgál, ha az érettségi vizsga rendszerét a kormány módosítani szándékozik. Az 1990-es évek végén az akkor újraszervezett Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karán Zlinszky János dékán úr bizalmából éveken keresztül részt vehettem a felvételi vizsgán, évről évre, mint bizottsági elnök. A felvételi pontokba beszámították az előélet eredményeit, de nagyobb súlya a felvételi vizsgán nyújtott teljesítmények volt. A felvételi vizsga két részből állt. A felvételizőnek dolgozatot kellett írni valamely témával kapcsolatban, a kar céljainak megfelelően ezek közéleti kérdésekhez kapcsolódtak. A dolgozatra három részpontot adtak, értékelték a tartalmat, a stílust és a formát (külalakot). A dolgozatot egymástól függetlenül két egymást nem ismerő tanár javította, így alakult ki az írásbeli eredménye. A szóbeli vizsga háromtagú bizottság előtt 25-30 perces beszélgetésből állt, a beszélgetés alapja ismert tételsorból húzott tétel volt, de a lényeg nem a tétel felmondása volt, legalább is az általam vezetett bizottságokban, hanem a jelölttel folytatott „kommunikáció”. A kötetlen, oldott hangulatú beszélgetés első öt percében kialakult a véleményünk, azután már csak arra törekedtünk, hogy ezt megerősítsük, és az eredmény megfe-

¹⁰ : http://www.hirtv.hu/?tPath=/view/videoview&videoview_id=8098 .

leljen a jelölt igazságérzetének is. Ezt a jól működő, objektív és igazságos felvételi rendszer is megváltoztatták és bevezették az objektív értékelést, csatlakoztak az egységes országos rendszerhez. Az egyetem azóta mintegy csomagban kapja az elsős hallgatókat, közöttük nyilván szép számmal olyan fiatalokat is, akik a korábbi rendszerben nem kerültek volna be az egyetemre. A tanulság azonban nyilvánvaló: vannak olyan hazai tapasztalatok, amelyeket meg kell vizsgálni, ha jól működő érettségi-felvételi rendszert tervezünk.

Összefoglalva: az érettségi vizsga ma a tanulók elbutításának egyik legfőbb eszköze. A folyamat pozitív visszacsatolással működik. Az idén feltett kérdések káros hatással vannak a most érettségizőkre. A kritika tárgyává tett feladatokat nekik kell megoldaniuk, ezektől nem lesznek okosabbak. Ám az idei érettségin szereplő tételek orientálják a tanárokat. Kénytelenek lesznek hasonló kérdések megoldására nevelni tanítványaikat. Ezzel a tanulók felkészültsége, a tanárok szakmai tudása is romlik. Sokszor hallottuk már tanároktól, hogy „becsukom magam mögött a tanterem ajtaját, és azt teszek, amit akarok”. Ez nem így van (nem is lenne jó, ha megtenné). Most azonban a tanár azt teszi, amit az érettségi tételek kidolgozói akarnak. (Engedjessék meg egy példa fizikából: legjobb meggyőződéssel mindig azt tanítottam, hogy a tehetetlenség törvényét nem tekinthetjük tapasztalati törvények.¹¹ De az érettségi vizsgán azt várják el a tanulótól, hogy „bizonyítsuk” ezt a törvényt kísérletekkel vagy ismertessünk a törvényt alátámasztó tapasztalatokat. Ekkor vagy megalkuszom, és nem tanítom a megalapozott igazságot, vagy elhagyom a tanári katedrát.)

A kialakult helyzetért azok a felelősek, akik a figyelmeztetések ellenére néhány ideológiai természetű szentencia alapján ragaszkodtak és ragaszkodnak bogarukhoz. „Önnön bogarába szerelmes mindenik.” (Arany János: *Grammatika versben*; részlet; 1861) A kétszintű érettségi vizsga bevezetésével általánossá váltak a teszt-kérdésekből, leegyszerűsített (de bonyolult formába) öntött kérdésekből álló feladatok. Ezek a kérdések (különösen a feleletválasztós tesztek) a tananyag tartalmát is szűkítik: buta kérdésekkel, kevés szókinccsel csak felszínes tudásra lehet rákérdezni.

Biztos vagyok abban, hogy akkor is szükség lenne a tananyag újraformálására, ha nem lennének tesztkérdések az érettségi vizsgán, tesztkérdésektől függetlenül is nagyon korszerűtlen, formális és felületes a tananyag. Továbbá nem szeretném, ha félreértenének: tudom, hogy gondolkodni, alkotni nem lehet tárgyi ismeretek nélkül és ezeket számon kell kérni. Nem tudás az, ha a tanuló csak azt tudja, hogy mit és hol talál meg az Interneten vagy a lexikonban. Évszámokat, adatokat, verseket fejen kell tartani, és folytonosan felidézni. Tudni kell a magyar történelem fontos évszámait, jelentős történelmi eseményekhez fűződő adatokat, tudni kell a π értékét, a gravitációs állandót és a Loschmidt-számot. Ismerni kell részleteket a Toldiból¹², és

¹¹ V.ö.: Novobátczky: Relativitáselmélet (előszó), Baranyi: A fizikai gondolkodás iskolája és http://www.baranyi.hu/files/baranyi_e_pont-mech.pdf

¹² „Ismerj meg tehát idegen nyelvet is, hogy jobban gondolkodhass a magadén. De csak a magadén gondolkodjál, ha azt nem akarod, hogy gondolkodásod roskatag legyen, mint a felemás kövekből épített ház. A saját köveidet gyűjtsd, a magad bányáiból: e bányák nemzedek nagy költőinek művei. Elsősorban annak, aki

sok szót és kifejezést a tanult idegen nyelvekből. Tehát messzemenően egyetértek azzal, hogy az érettségi vizsgán – akár a szóbeli vizsgán is – adatokat és emlékezetbe vésett mondatokat kérdezzenek, ezért megengedhetőnek, sőt kívánatosnak tartom a tényekre irányuló egyszerű kérdéseket, de ezeknek nem kell blőd válaszokat felkínálni. Továbbá azt is hangsúlyozom, hogy a teszt, akár a feleletválasztós teszt kutatási módszerként (pszichológiában, szociológiában stb.) lehetséges vagy jó módszer. Ez azonban nem erre az írásra tartozó kérdés.

A kétszintű érettségi vizsga bevezetése összefügg azzal a téveszmével, hogy az a jó, ha minél több diák érettségi vizsgát tesz, hogy a tanulót ne kényszerítsük az életpályáját meghatározó korai döntésre. Ez az ideológia vezetett oda, hogy hazánkban leépült a szakképzés és középiskolákba rengeteg érdektelen és unatkozó tanuló (tanuló?) jár. A Nemzeti Pedagógus Műhely azon a véleményen van, hogy minden diák érettségizzen le, mindenki, aki le tud (és le akar) érettségizni. Az oktatás zsákutcáit meg kell szüntetni.

A jelenlegi kétszintű érettségi vizsga, annak ideológiája, tematikája, technikája a fiatalok és tanáraik elbutulásához vezet. A nemzeti műveltségeszmény megfogalmazására van szükség, és ennek részeként az érettségi vizsga olyan koncepciójára, amely nemcsak a tanulók tudásának objektív mérését szolgálja, hanem szabályozó szerepével a tanárok szakmai tudásának elmélyülését és a tanítás színvonalának növekedését, eredményességét javítja. Ez azonban további elemzést igényel, és minden bizonnyal kell hozzá a kormány illetékessége és a pedagógusok szakmai testületének jogosultsága is. Ezt most meg kell tenni. Még sok művelt, szakmáját értő, tudományát ismerő és szerető (és tanítványaikat szerető) tanár tanít Magyarországon, rájuk lehet számítani. Rájuk kell számítani, mert nélkülük nem lehet előre lépni, és ezért a jelenlegi érettségi romboló hatásától meg kell őket védeni.

A Nemzeti Pedagógus Műhely mindig ellenezte kétszintű érettségi vizsga bevezetését. Mi is tudjuk, hogy a hetvenes-nyolcvanas évek érettségi vizsgája idejétműlthtá vált. Ezért kidolgoztunk egy korszerű, de a *hagyományos értékeket őrző egységes és egyszerű érettségi vizsga – szerves fejlődésre alapozott – tervét*. Támogatjuk azonban a kormány oktatáspolitikáját. Ha a kormány meg szeretné tartani a kétszintű érettségi vizsgát, akkor kormányzati döntéssel biztosítani kell, hogy minden tanuló emelt szinten érettségizzen a kötelező érettségi tárgyakból. Nem szabad megengedni a tanulóknak, hogy „csökkentett módban” készüljenek fel az érettségi vizsgára. *Nem az a baj, hogy két szinten érettségiznek, hanem, hogy két szinten tanulnak*. Mindemellett át kell gondolni, és újra kell szabályozni az érettségi követelményeket, szakítani

---

leggazdagabb szóban és gondolatban, aki legjobban tudott magyarul. A *Toldi*ból többet tanultál magyarul és magyarul gondolkodni, mint talán más könyvedből együttvéve. Most azt hiszed, hogy nagyon ismered és nagyon szereted: olvasd még egyszer és látni fogod, hogy nem ismerted és nem szeretted eléggé. Olvasd addig, míg minden kifejezése, minden szava lelkednek egy részévé válik, kitorölhetetlen, elveszthetetlen kincseddé. Stílusod gazdagodik, a stílus gazdagsága a gondolat gazdagsága.”[Babits Mihály: Irodalmi nevelésről http://www.n-p-m.hu/files/Babits_Irodalmi_neveles.pdf]

kell a tesztek használatával, és nagyobb gondot kell fordítani arra, hogy az érettségi vizsga követelményei összhangban legyenek a tudományok követelményeivel.

A kétszintű érettségi vizsga ideológia felelősei a megszűnt SZDSZ köréhez tartoztak. Ez a párt megszervezte a magyar hadsereg leszerelését, ez a politikai erő tette tönkre az egészségügyi ellátást és az oktatásügyet. Ők tartották fontosnak a kétszintű érettségi bevezetését. Emlékezetes az 1996-os érettségi javaslatuk, amelyet Báthory Zoltán jegyzett. Ebben például az szerepelt, hogy az érettségi történelem tárgy helyett választható lett volna „egy ország története”, (például Szlovákia történelme), és hogy történelemből nem is kell érettségizni. Emlékezetes koncepciójukban egy kalap alá vették az anyanyelvet, idegen nyelvet és a matematikát, mert ezek – szerintük – kommunikációs tantárgyak! Érdemes fellebbtenni a fátylat, hogy lássuk, ki *voltunk szolgáltató forradalmi lendülettől áthatott dilettánsoknak*.

Ám ez az elképzelés a szakmai szervezetek ellenállása miatt megtorpant. A tanárok felemelték a szavukat, például a Szent István Egyetem Professzorok Tanácsa már 1995-ben tiltakozott ellene (több mint 80 professzor tiltakozó aláírásával), és a Nemzeti Pedagógus Műhely 1995-ben.¹³ Nekünk is köszönhető, hogy a Horn-kormány alatt nem sikerült bevezetniük reformelképzeléseiket. A kétszintű érettségi vizsgát végül a következő szocialista-szabaddemokrata ciklusban vezették be, a döntést politikai arrogancia jellemezte. Értem én, hogy a korábbi érettségi vizsga értékét veszítette, ezért új célokat kellett volna kijelölni és a vizsgáztatás új módszereit bevezetni, de nem ezt az utópisztikus formát és eljárást. A politika felelőssége, hogy így történt. De az SZDSZ nincs már hatalomban, nem kell politikai szónoklatokat hallgatnunk, szándékaikat tudomásul vennünk, terveiket elfogadnunk, befolyásuk mégis érzékelhető. Ezért meg kell vizsgálni: *milyen (anyagi, politikai) érdekek fűződnek ma hazánkban az oktatásügy rákfenéjének fenntartásához*. Nem értek egyet azzal, hogy a kétszintű érettségi vizsga jó ötlet volt, de a bal-liberálisok elrontották. Az elgondolásról megszületésekor látszott, hogy rossz elgondolás, káros téveszme. Biztos vagyok abban, hogy a ma kormányzó politikai erő elveti a korábbi politika utópisztikus gyakorlatát. Abban is biztos vagyok, hogy a kétszintű érettségi vizsgát – mint a Bologna-folyamathoz csatlakozást – kötelezővé nemzetközi egyezmények nem teszik, hacsak nem egyezményektől független külföldi nyomás. De ha lenne is ilyen, az új politikát ez nem kötelezi. Nagyon remélem, hogy nincs már hatalma annak a szellemi körnek, amely rákényszerítette az akaratát oktatáspolitikánkra. Bátran szakítanunk kell örökségükkel.

(2010. július 15.)

¹³ A kérdéssel kapcsolatos cikkek a www.n-p-m.hu honlapon:

1. <http://www.n-p-m.hu/files/ketszintu.pdf>
2. <http://www.n-p-m.hu/files/Az%20eretsegi%20botranya.pdf>
3. <http://www.n-p-m.hu/files/Legyen%20szabad%20.pdf>
4. <http://www.n-p-m.hu/files/A%20tortenelem%20vege.pdf>